

kuvat: YLE

Mikko Niskasaari

Salaliiton nolo loppu

Vanha ohje ”jos epäilet salaliittoa, tarkista faktasi” on edelleen pätevä, erityisesti toimittajille. Toki maailmassa on salaliittoja, mutta paljon vähemmän kuin tarinoita niistä. Suomalaisille tiedotusvälineille väkivaltaan tähtäävät salaliitot ovat todella harvinaista herkkua, joten Helsingin vappu 2006 oli kuin vastaus uutisnikkareiden rukouksiin. Uutisiin saatiin joukkoväkivaltaa, jolle voitiin etsiä johtajia tai todisteiden puuttuessa nimetä sellaiset itse.

Vappuaaton iltana Helsingissä oli prekariaatti.org-verkoston EuroMayDay-mielenosoitus. Poliisin mukaan noin 500:n, järjestäjien mukaan 1500, henkilön kulkue lähti liikkeelle Kiasman edustalta kello 19.30, kierteli Helsingin ydinkeskustaa ja palasi Kiasman luo. Mielenosoituksen aikana heiteltiin tyhjiä pulloja ja mahdollisesti kiviä, rikottiin joitakin ikkunoita sekä töhrittiin ja naarmutettiin autoja. On ilmeistä, että jotkut mielenosoituksessa mukana olleet syylistyivät näihin vahingontekoihin. Toisaalta keskustassa oli tuolloin liikkeellä kymmeniä tuhansia ihmisiä, suuri osa enemmän tai vähemmän juovuksissa, joten todennäköisesti siellä töhrittiin ja särjettiin ikkunoita ilman mielenosoittajiakin.

Purettavaksi tuomituilla VR:n makasiineilla oli tavan mukaisesti nuoria juhlimassa vappua, ja kun mielenosoittajat palasivat Kiasmalle kello 21:n aikaan, mahdollisesti jotkut heistä liittyivät mukaan.

Illan pimetessä makasiinien väliin sytytettiin kokko, jonka palokunta kävi yön aikana sammuttamassa kolme kertaa. Erityisesti keskimmäisellä kerralla

palomiehiä suojanneet poliisit ja jotkut nuoret ottivat rajusti yhteen. Ilmassa lensi pulloja, lankunpätkiä ja ilmeisesti myös kiviä, ja poliisin rivistöt pakotettiin perääntymään. Osansa saivat myös palomiehet, ja ainakin yhden sammu-tusauton tuulilasi rikottiin, mikä on Suomessa poikkeuksellista.

Yöllä otettiin kiinni 17 henkilöä, joista viisi pidätettiin ja sittemmin kaksi vangittiin.

Poliisi hätääntyy

Heti vapun jälkeen tiedotusvälineissä väitettiin, että mielenosoituksen aikana tapahtuneet vahingonteot olisivat olleet etukäteen suunniteltuja. Samaa väitettiin makasiinimellakasta. Ensimmäisten väitteiden mukaan makasiineilla riehui noin 200 nuorta. Paikalta oli löydetty bensiinillä täytettyjä polttopulloja, joiden väitettiin olleen etukäteen valmistettuja. Uutisissa oli totta vain siteeksi, mutta kaikki liioittelu ei ollut tiedotusvälineiden vika. Poliisin ensiarviot olivat ylidramaattisia:

Poliisiylijohtaja Markku Salminen uskoo, että vapun levottomuudet kielivät laajemmasta muutoksesta ja poliisi joutuu varautumaan vastaaviin tapahtumiin myös tulevaisuudessa.

Pahoin pelkään, että kyse ei ollut pelkästä juopuneitten mellakoinnista, vaan mukana oli suunnitelmallisuutta, esimerkiksi se, että varaudutaan tulemaan Helsingin ydinkeskustaan polttopullojen kanssa, Salminen näkee. (mm. Kainuun Sanomat 3.5.2006).

Sisäministeri Kari Rajamäki ennakoi, että vappumellakan takia Suomen tulevan EU-puheenjohtajakauden lukuisia kansainvälisiä kokouksia koskevat turvajärjestelyt saattavat mennä uusiksi (mm. Kainuun Sanomat 3.5.2006). Poliisin edustajien arviot olivat myös ristiriitaisia. 3.5.2006 eri lehdissä julkaistussa STT:n uutisessa mellakan tutkinnanjohtajana toiminut rikosylikomisario Kari Tolvanen arveli, ettei kahakan takaa löydy yhtä tiettyä joukkoa, eikä ”varsinaista mellakan alullepanijoista ole varmuutta”.

Kari Tolvasen mukaan yksi nyt pidätettynä olevista on saattanut toimia jonkinlaisena porukan innostajana. Hänen toimintansa on voinut olla vähän aktiivisempaa kuin muiden. (mm. Kainuun Sanomat 3.5.2006).

Seuraavana päivänä poliisin oli määrä esittää vangittavaksi 25-vuotias mies.

Miestä epäillään virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta ja väkivaltaisen mellakan johtamisesta [...].

Hän oli mielestäni vain tällaisessa työnjohtoportaassa, Tolvanen määrittelee.

Poliisi uskoo, että mellakoinnin varsinaiset organisoiijat eivät välttämättä itse osallistuneet ollenkaan rettelöintiin. Organisoiijat eivät ole vielä tiedossa, koska tällä hetkellä poliisi on keskittynyt viiden pidätetyn tutkintaan. (Iltalehti 4.5.2006).

Peräkkäisinä päivinä ilmestyneet rikosylikomisarion lausunnot ovat melkein toisensa poissulkevat – jos Tolvasen puheita oli selostettu oikein. Ristiriitaa pahensi suojelupoliisin apulaispäällikön Hannu Moilasan haastattelu samassa lehdessä.

[Moilanen] myöntää, ettei poliisi osannut arvioida makasiinin tapahtumien rajuutta. Poliisi valmistautui tilanteeseen huonosti, koska tiedustelutietoa ei ollut riittävästi.

Tiedustelu ei onnistunut parhaalla mahdollisella tavalla. Se johtui siitä, että tilanteen purkautumisen kiivaus oli yllätys. Meillä kyllä oli ennakkotietoa mielenosoituksesta ja siihen liittyvistä suunnitelmista.

Jäi sellainen tunne, ettei kukaan tiennyt, mitä siellä tulee tapahtumaan. Tuskin järjestäjät itsekään. Ehkä tapahtumain kehittyminen ylitti heidänkin odotuksensa. (Iltalehti 4.5.2006).

En voi tietää, onko apulaispäällikkö Moilanen todella lausunut näin vai onko toimittaja siteerannut häntä huolimattomasti. Lausunto on joka tapauksessa täysin epälooginen, ja on oudoksuttavaa, ettei toimittaja tarkentanut sitä. Ei ole tiedustelun vika, jos se ei etukäteen löydä suunnitelmaa, jota ei ole olemassakaan. Moilanen uskoi mellakan suunnitelmallisuuteen, vaikka toisaalta arveli, että ”mellakan järjestäjätkin” yllättyivät. Moilasan lausunto oli lisäksi liki vastakkainen tutkinnanjohtajan päivää vanhemman arvion kanssa.

Toimittajat rakentavat salaliittoja

Päivittäistä uutisvirtaa käsittelevät toimittajat eivät pysty jatkuvasti selvittämään tietojen todenmukaisuutta, ja toimittajilla on periaatteessa oikeus uskoa viranomaisten kertomuksia. Neljä päivää vapun jälkeen olisi kuitenkin ollut jo aikaa

kysellä, mitä poliisi todella väittää tapahtuneen – ja mitä tosiasiaa oli tapahtunut.

Vappuyön kahakan yhteiskunnallinen merkitys riippuu oleellisesti siitä, oliko se suunniteltu etukäteen vai oliko kyseessä humalaisten riehaantuminen. Siksi pistää silmään, etteivät toimittajat tarttuneet poliisin ristikkäisiin väitteisiin.

Toukokuun 4. päivään mennessä ainoa tiedotusvälineissä vapun tapahtumista esitetty täsmennys oli mellakojien määrän putoaminen muutamaa kymmeneen. Oikea luku lienee 15–30 henkeä.

Osa tiedotusvälineistä ei välittänyt odottaa esitutkinnan tuloksia, vaan ryhtyi itse rakentamaan vapun tapahtumista salaliittoa. Räikein oli Ilta-Sanomat, joka vastaa koko vappu-uutisoinnin kummallisimmasta jutusta. ”Prekariaatin väki toimii vihreissä” julisti kuuden palstan otsikko. Juha-Pekka Tikan koosteessa ilmoitettiin esiteltävän vapun tapahtumien ”taustaryhmien tunnetuimmat henkilöt”. Siinä nimettiin seitsemän nuorta, joiden kunkin nimen alle koottiin tämän keskeisiä syntejä ja tämän ”vääriä” poliittisia mielipiteitä. Tökeröin oli erään nuoren naisen luonnehtiminen näin:

[Oli] Vinon puheenjohtajan Markus Draken kanssa 2004 syksyllä vaalimökillä, kun Drake kärähti marihuanasta. (IS 5.5.2006)

Tietenkin lehti varoi väittämästä suoraan näitä nuoria syyllisiksi vahingon tekoihin, mellakkaan tai muihin rikoksiin, mutta kokonaisuus, joka sivulle oli rakennettu, oli tehty antamaan lukijoille kuva, kuin juuri he olisivat niitä tavoitelleet. Lehti tarjoi mielenosoituksen ja yön mellakan välisen yhteyden itsestään selvänä asiana, vaikkei sillä ollut asiasta mitään näyttöä.

Oleellisesti maltillisempaa linjaa noudattanut Helsingin Sanomat haastatteli yhtä makasiineilta vappuyönä pidätettyä nuorta naista, jonka kuvaus tapahtumista poikkesi aika lailla aiemmista. Lehdessä oli myös ranskalaisen mellakkatutkijan Sebastian Rochen haastattelu, jossa hän arvioi, että ”Vappukahakka ei näytä ennalta organisoidulta” (Helsingin Sanomat 5.5.2006).

Tulipalo kuin tilauksesta

Perjantai-iltana 5.5. makasiinien eteläsiipi roihahti tuleen. Vappuaaton mielenosoituksen aikana tehdyt vahingon teot, yön mellakka ja välittömästi tuhopol-

” Pistää silmään, etteivät toimittajat tarttuneet poliisin ristikkäisiin väitteisiin.

toksi nimetty palo niputettiin yleisesti yhteen. Jopa Helsingin Sanomat palasi salaliittoajatukseen kirjoittaessaan makasiinien viimeisistä vaiheista:

Mellakan uskotaan olleen ainakin osittain suunniteltu. Kaksi hulinoitiin osallistunutta on vangittu. [...] Ydinjoukko on yhä karkuteillä. (HS 6.5.2006).

Ilta-Sanomat veti yli aukeaman otsikon ”Miksi poliisi yllätettiin?”. Teko olisi lehden mielestä ollut poliisin estettävissä, ja palon suunnitelmallisuutta korosti aukeaman yhden osion otsikko ”Poliisiylijohtaja myöntää: Tiedustelu petti”. Artikkelissa ”poliisiylijohtaja Markku Salminen pitää vappuna ryöstäytyneitä mielenosoitusta ja jälkikäteen sytytettyä makasiinien suurpaloa merkinä poliisin tiedustelun pettämisestä”. Tosin Salminen huomautti myös, että ”Mitään yhteistä nimittäjää tuoreilla rikoksilla ei ole. Tuskin tässä yksi ja sama järjestö on takana” (IS 6.5.2006).

Kukaan ei noina päivinä asettanut kyseenalaiseksi, ettei kyseessä olisi ollut tuhopoltto. Siitä ei voi moittia toimittajia, koska poliisi ilmoitti makasiinien vielä savutessa: ”Poliisin teknisessä tutkinnassa lauantaina varmistui, että VR:n makasiinin perjantaina tuhonnut tulipalo sytytettiin tahallaan” (HS 7.5.2006).

Jälkikäteen arvioiden ilmoitus ”varmistumisesta” oli hätiköity, mutta toisaalta tuli levisi niin nopeasti, että erehdys lienee ymmärrettävä. Sisäministeri Kari Rajamäelle salaliittoidea kelpasi: ”Kaikki kivet on nyt käännettävä, Rajamäki sanoi Ylelle. MTV3:n uutisille Rajamäki painotti, että tekojen mahdolliset yhteydet aktivistien tekoihin ja mm. turkistarhaiskuihin on selvitettävä” (IS 8.5.2006).

Häkellyttävimmän salaliiton tarjosi Supon päällikkö Seppo Nevala: ”Nyt täytyy alkaa entistä paremmin tarkkailla Greenpeacen toimintaa” (HS 7.5.2006). Ilmeisesti Nevala itsekin ymmärsi hölmöilleensä, sillä hän palasi nopeasti maan pinnalle:

Spekulaatiot Helsingin ydinkeskustan kahden vakavan tulipalon taustoista ovat ryöstäytyneet käsistä [...] sanoo poliisineuvos Seppo Nevala.

Nyt täytyisi totisesti panna jäitä hattuun.

Nevala ei usko henkilökohtaisesti että vapun mellakoinnilla ja makasiinien palolla olisi yhteyttä toisiinsa. (IS 8.5.2006).

Samansuuntaisen Nevalan haastattelun julkaisi Iltalehti 8.5.2006.

Huomattava osa suomalaisista tiedotusvälineistä on aina valmis lisäämään poliisin valtaa ja voimakeinoja. Seppo Nevala totesi Ilta-Sanomien haastattelussa makasiinien tapahtumien olevan tavallisia – joskin vakavia – järjestyshäiriöitä ja korosti: ”Nyt emme totisesti tarvitse lisää valtuuksia emmekä uusia virkoja” (8.5.2006). Sanomalehti Pohjalainen oli toista mieltä:

Olisiko nyt korkea aika keskustella poliisin resurssien lisäämisestä, siis lisärahaa.

Samoin on aloitettava keskustelu poliisin toimivaltuuksista. Poliisilla on oltava oikeus koviin otteisiin silloin, kun vastapuoli on täysin häikäilemätön ja voi teoillaan aiheuttaa mittavia henkilö- ja omaisuusvahinkoja. (Pohjalainen 8.5.2006).

Kaikki eivät kannattaneet poliisivallan vahvistamista:

Makasiinien pahin onnettomuus oli niiden sijainti nykyisessä vallan ytimessä, jonne ei rahvasta kaivata [...] Älyllisesti kaikkein kömpelöintä on vaatia: kova kovaa vastaan, lisää rahaa poliisille, kameravalvontaa. (Suomen Kuvalehti 12.5.2006).

Demokratian ongelma

Makasiinien tapahtumissa olisi ollut syytteitä hyvään keskusteluun demokratian toimivuudesta. Makasiineja puolustettiin aikoinaan yli 40 000 nimen adressilla, ja näyttävimpään mielenosoitukseen niiden puolesta – ihmismuuriin makasiinien ympärillä – osallistui 10 000 ihmistä, mikä on nykyään todella paljon. Makasiinien kohtalo oli viime kunnallisvaaleissa Helsingin näkyvin kysymys. Enemmistö valituista valtuutetuista oli ennen vaaleja ilmoittanut vastustavansa musiikkitalon rakentamista makasiinien paikalle. Pro Makasiinit -liike siis voitti vaalit – mutta vaalien jälkeen makasiinit päätettiin purkaa. Ensin kansalaisia neuvotaan käyttämään parlamentaarisia keinoja, ja kun he käyttävät niitä, tulos mitätöidään. ”Makasiineilla kytee demokratian kriisi”, kirjoitti kaupunginvaltuutettu Tuomas Rantanen, Voima-lehden kustannuspäällikkö (HS 14.5.2006).

Muutammat tutkijat varoittivat salaliittoteorioiden harhoista jo tuoreeltaan. ”Spontaaneilla kahakoilla on yleisimminkin taipumus näyttää poliisin silmissä ennalta suunnitellulta ja järjestäytyneeltä toiminnalta. Nuorisokulttuurin tutkija Stanley Cohen nimitti ilmiötä 1970-luvun alussa salaliittouskoksi (cabalism)”

kirjoittivat tutkijat Tuomas Yli-Anttila ja Eeva Luhtakallio (HS 11.5.2006). Yksioikeisen tulkinnan ongelmista huomautti myös politiikan tutkija Jarmo Rinne.

Seikka jota poliisi ei ole ymmärtänyt on, että tutkittavana oleva tapahtumaketju ei avaudu käytössä olevilla perinteisillä selitysmalleilla. Poliisi kaipa tutkittavakseen selkeää, hierarkkista toimijaryhmää [...] poliisi vaikuttaa aseettomalta horisontaalisen toiminnallisen liikehdinnän edessä, jonka organisaatorakenne on löyhä ja vaihtelee tilannekohtaisesti. (HS 19.5.2006).

Helsingin vappukahinoiden uutisointi kertoo salaliittouksen hallitsevan monien toimitusten ja toimittajien maailmankuvaa. Kun toimittajien omaan salaliittoukseen yhdistetään suomalaisille tiedotusvälineille ominainen kritiikintön asenne poliisiin – ja sen salaliittoukseen – tulos on juuri sellainen, kuin toukokuussa 2006 saimme lukea, kuulla ja nähdä.

Erityisesti kiinnitän huomiota siihen, että EuroMayDay-mielenosoituksen aikaiset vahingonteot pyrittiin usein lähes väkisin panemaan järjestäjien syyksi – jopa tavoitteeksi. Järjestäjien kertomus siitä, etteivät rähinöinnit kuuluneet heidän ohjelmaansa, pyrittiin asettamaan monissa tiedotusvälineissä suorastaan naurunalaiseksi. Millä perusteella? Millä näytöllä? Ainakaan järjestäjät eivät rähinöistä hyötäneet.

Itsekritiikki jäi tekemättä

Vapun 2006 kahinat ovat vasta tulossa käräjäoikeuteen, joten tätä kirjoitettaessa ei ole lopullista tietoa kaikista senaikaisista tapahtumista, mutta se tiedetään, että toimituksissa olisi kannattanut pitää vanha ohje kunniaissa. Salaliittoteoria sai nolon lopun, mutta itsekritiikkiä ei tiedotusvälineissä ole näkynyt. Otsikotkin olivat sitä pienemmät, mitä ontommaksi salaliittoteoria kävi.

”Poliisi uskoo, ettei VR:n makasiineilla syntynyttä mellakkaa suunniteltu etukäteen. Tässä vaiheessa näyttää poliisin mukaan todennäköiseltä, ettei sillä ollut myöskään yhteyttä vappuaattoiltana järjestettyyn EuroMayDay-mielenosoitukseen”, kerrottiin kahden palstan pikku-uutisessa. Tutkinnanjohtaja Kari Tolvanen kertoi myös, että polttopullot oli tehty paikan päällä siitä, mitä käteen sattui. Niitä ei tuotu sinne (HS 20.5.2006).

Muutama päivä myöhemmin poliisijohto myönsi asiat vielä suoremmin. ”Se oli humalamellakka”, totesi poliisiylijohtaja Markku Salminen. Mielenosoituksen aikana tapahtuneet vahingonteot eivät Helsingin apulaispoliisipäällikön Jari Liukun mukaan olleet järjestäjien tavoite, vaan mukaan tulleet häiriköt käyttivät mielenosoitusta hyväkseen. ”Mielenosoituksella ei myöskään ole yhteyttä myöhempisiin tapauksiin”, Liukku totesi (Alibi 6/2006).

Mielenosoituksen yhteydessä aiheutettujen vahinkojen määrästä esitettiin julkisesti huikeita arvioita. ”EuroMayDay-kulkue aiheutti satojen tuhansien eurojen vahingot”, väitti IS 12.5.2006 – ilman nimettyä lähdettä. Poliisin laskelma oli huomattavasti pienempi. ”Alle 100 000 euroa”, arvioi apulaispäälikkö Jari Liukku (Alibi 6/2006).

Salaliittoteoria romahti lopullisesti heinäkuussa 2006. Poliisi ilmoitti, että mitä todennäköisimmin makasiineja ei sytytetty tahallaan. Palo oli kytenyt pitkään muurin juuressa ja roihahti sitten äkisti.

Vapun kahakka oli ilmeisesti osin aika raju. Syytteitäkin on nostettu väkivaltaisesta mellakasta. Yhteiskunnallisesti yhtä merkittävää lienee se, että iso osa tiedotusvälineistä kytki yhteen eri tapahtumia, ilman perusteita. Lopulta levitettiin lähinnä disinformaatiota.

Itsekritiikkiä ei tiedotusvälineissä muutoin harrastettu, mutta Journalisti puuttui vappu-uutisointiin. Se haastatteli ”Hups, makasiinipalo olikin vain vahinko!” -otsikoituun artikkeliinsa muutamien lehtien päälikkötoimittajia, joista yksikään ei myöntänyt ylilyönnejä. Journalisti haastatteli myös tutkinanjohtaja Kari Tolvasta, joka kiisti poliisin ruokkineen käsitystä vappumielenosoituksen ja tulipalon yhteydestä:

Tiedotteemme olivat mitä olivat, ja toimittajat käyttivät taiteellista vapautaan täyttäessään aukkoja mielikuvitusasioillaan. Tätä teidän on ehkä syytä puida oman ammattikuntanne sisällä” [...] Jos joku oikoi mutkia, hänen kannattaa ehkä harjoittaa itsetutkiskelua.

Me emme ehdi tutkia juttuja yhtä nopeasti kuin poliisisarjoissa. Ymmärrän, että lehdillä ei ole aikaa odotella, joten pitää lähteä itse etsimään vaihtoehtoja. Meidän tutkijoina on kuitenkin toimittava niiden faktojen mukaan, joita meillä kulloinkin on. Ja ne saattavat olla vääriäkin. (Journalisti 28.7.2006).

Poliisin lausunnoilla oli osansa uutisoinnin virheisiin, mutta pääosin Tolvanen on mielestäni oikeassa. Vappuriehan uutisoinnin ylilyönneistä ovat vastuussa etupäässä tiedotusvälineet.

Sekasortoa Kiasmallalla

Tultaessa syyskuuhun 2006 ja Asem-kokouksen mielenosoituksiin sekä poliisiin että tiedotusvälineiden olisi luullut oppineen jotakin. Tiedotusvälineet oppivat, mutta poliisi taantui.

kuvat: YLE

Asem-kokouksen yhteydessä järjestetyt mielenosoitukset sujuivat yleensä asiallisesti, mutta lauantaina 9.9.2006 poliisi motitti satojen miesten voimin Kiasman aukiolle pienen anarkistijoukon järjestämän Smash Asem -mielenosoituksen – ja suuren määrän uteliaita sivullisia. Tuloksena oli runsaasti rähi-nää sekä 136 ihmisen ottaminen kiinni ja pitäminen yli yön putkassa, mukana selvästi journalistina esiintynyt Suomen Kuvalehden valokuvaaja.

Tätä kirjoitettaessa ei vielä ole varmuutta siitä, mikä muutti mielenosoituk-sen osin tappeluksi, tai kuten poliisi haluaa asian ilmaista, mellakaksi. Helmi-kuussa 2007 Helsingin poliisilaitos ilmoitti jättäneensä paikalla olleiden siviilien tekoja koskevat esitutkintapöytäkirjat syyttäjälle ja esittävänsä erilaisia syyt-teitä 86 henkilölle (Helsingin poliisilaitoksen tiedote 6.2.2007). Esitykset ovat syyteharkinnassa, eivätkä asiakirjat ole vielä julkisia. Poliisin toiminnasta teh-dyt kymmenkunta rikosilmoitusta ovat kokonaan tutkimatta, ja apulaisoikeus-asiamies Jukka Lindstedtillä olevien 60 poliisista tehdyn kantelun selvittely on kesken. Tapahtumien arvioinnissa ei siis ole vielä käytössä asiakirja-aineistoa. Käytössä ovat tiedotusvälineissä julkaistut kuvaukset, joita on paljon, ja poliis-in edustajien lausunnot.

Smash Asemia markkinoitiin internetissä näin: ”Eri puolilla Kiinaa pien-viljelijät ja hikipajojen työläiset mellakoivat lähes päivittäin. Vähintä mitä me yhdessä voimme tehdä heidän tukemisekseen on tuoda edes hieman sekasor-toa myös Helsingin kaduille” (mm. Suomen Kuvalehti 15.9.2006). Samanhen-kisiä lentolehtisiä näkyi Helsingin katukuvassa. Mielenosoituksesta oli jätetty asianmukainen ilmoitus poliisille. Sekasortoa lupaava netti-ilmoitus oli tie-dossa ainakin kaksi viikkoa ennen tapahtumaa (HS 17.9.2006). Sitä paitsi se edustaa pienten, lähinnä anarkisteiksi itseään kutsuvien ryhmien tavanomaista retoriikkaa. Jos vastaavanlaiset otettaisiin aina täydestä, Helsinki olisi jatku-vassa poliisiپییریtyksessä.

Poliisin saarto-operaatio aloitti tappelun

Poliisi selitti toimintaansa tiedotustilaisuudessa 12.9.2006. Poliisiylijohtaja Markku Salminen väitti poliisin saaneen kaksi päivää aikaisemmin suojelupoliisilta tiedustelutietoa, joka viittasi siihen, että tulossa olisi ennalta suunniteltu mellakka. ”Näiden tietojen takia päätin ottaa toimintaan sata miestä lisää. Toimimme etupainotteisesti, olihan tehtävänämme turvallisuuden takaaminen”, Salminen selitti (STT:n uutinen 12.9.2006, mm. Kainuun Sanomat 13.9.2006).

Kenttätoimintaa johtanut Helsingin apulaispoliisipäällikkö Jari Liukku selosti näin: ”Kun ihmisiä alkoi kokoontua Kiasman aukiolle, pyysimme kuuluttamalla järjestäjää ottamaan yhteyttä poliisiin. Annoimme mielenosoituksen alkaa sillä ehdolla, että se olisi rauhanomainen ja pidettäisiin sillä paikalla” (em. STT:n uutinen).

Poliisijohto väitti, ettei se ollut saanut yhteyttä tilaisuuden järjestäjään, ja siksi tilaisuus määrättiin hajaantumaan. Tiedotustilaisuudessa Salminen ja muu poliisijohto olivat tyytyväisiä toimintaansa, mutta Kiasmalla olleiden toimittajien kuvaukset antavat tapahtumien kulusta aivan eri kuvan kuin poliisi.

Mielenosoituksen oli määrä alkaa kello 17.45. Suomen Kuvalehden toimittaja Kustaa Hulkko saapui paikalle kello 17.15 ja kirjasi tapahtumat vaihe vaiheelta.

Aluksi paikalla oli muutamia kymmeniä tavallisia kansalaisia, ja lisäksi siellä parveili poliiseja, valokuvaajia ja tv-kuvaajia. Vähän yli kello 18 tilanne muuttui: ”Yhtäkkiä Kiasman eteen kadulle tulee vauhdilla neljä bussia, joista syöksyy kypäriin sonnustautuneita joukkojen hallinnan eli *jouhan* erikoismiehiä”. Poliisiketju saartaa koko alueen, ja noin varttitunnin päästä siitä Hulkko kirjaa ensimmäisen rähinän, kun joukko naamioituneita nuoria yrittää murtautua Postitalon nurkalla poliisiketjun läpi. Neljä minuuttia tämän jälkeen hän kuulee poliisin ensimmäisen ilmoituksen: ”Poliisi kuuluttaa, että järjestyshäiriöiden vuoksi mielenosoitus lopetetaan, käskää porukkaa hajaantumaan ja varoittaa yleisöä siitä, että voimakeinojen käyttö on mahdollista”. Hulkko tapaa perussuomalaisen tiedotuspäällikön Rolf ”Fred” Sormon, joka ei ole kuullut hajaantumiskäskyä, ja vähän myöhemmin Talentumin toimittajan Juha-Pekka Kervisen, joka myöskään ei ollut kuullut poliisin poistumiskäskyä. ”Siellä täällä ihmiset pyrkivät ulos, mutta ketju ei avaudu. Tieto johdon hajaantumiskäskystä ei ole mennyt kypärän sisään”, Hulkko kirjaa.

Vähän ennen kello 20:tä poliisi käskää jälleen poistua, mutta samalla estää poistumisen: ”Poliisi on sanonut, että aukion pohjoispäästä pääsee ulos, mutta käytännössä sieltä ei voi mennä”, Hulkko toteaa kello 20.02. (Suomen Kuvalehti 15.9.2006).

Samaan tapaan, joskaan ei kello kädessä, raportoi kansalaisaktivisti Ville Komsu.

Hänen arvionsa mukaan poliisin erittäin nopeasti muodostaman saartorenkkaan sisälle jäi pari-kolmesataa ihmistä, joista mielenosoittajien ryhmässä oli vain 20–30 nuorta. ”Varsin pian tuli kuulutus: Poliisi on päättänyt keskeyttää [...] mielenosoituksen järjestyshäiriöiden vuoksi. Poliisi varoittaa voiman käytöstä. Poliisi valmistautuu voiman käyttöön. [...] Vähintäkään järjestyshäiriötä en ollut siihen mennessä havainnut”, kirjoitti Ville Komsu, joka vietiin viimeisenä paikalla olleena putkaan yhdessä Suomen Kuvalehden Markus Pentikäisen kanssa (Vihreä Lanka 15.9.2006).

Kolme tuntia poliisin saartamana viettänyt Helsingin Sanomien toimittaja Mikko-Pekka Heikkinen kirjoitti kolumnissaan: ”Saartorenkkaan sisällä vallitsi täysi epätietoisuus siitä, mitä ihmettä poliisi oikein halusi. Piti ottaa aistit ja järki käyttöön. Silmät kertoivat, että kaikki poistumistiet Kiasman edustalta oli muurattu umpeen mellakapoliiseilla. [...] Noin tunnin kuluttua piirityksen alkamisesta erotin juuri ja juuri [poliisin kuulutuksen]: Mielenosoitus on keskeytetty ja määrätty hajotettavaksi” (HS 24.9.2006).

Paikalla olleiden toimittajien ja muiden silminnäkijöiden kuvaukset ovat hyvin yhdensuuntaiset. Rähinöinti alkoi vasta poliisin saarrettua koko alueen, ja toisaalta poliisi toimi täysin epäloogisesti: vaati hajaantumaa ja samalla itse esti hajaantumisen. Lisäksi poliisin kuulutukset eivät kuuluneet.

Tapahtumia seurannut tutkija Tommi Hoikkala arvioi, että vapun tapahtumista juontuneet ennakkopaineet saattoivat vaikuttaa poliisin toimintaan: ”Nyt

” Poliisiylijohtaja pilkkasi avoimesti oikeusjärjestyksen perusteita, eikä neljännellä valtiomahdilla ollut asiasta mitään lausuttavaa.

kuvat: YLE

virka-valta näytti olevan varustautunut suuren luokan yhteenottoon. Kun tilaisuudesta ei tullut yhtä suurta kuin odotettiin, turvatoimet puskettiin silti läpi kuten oli ajateltu” (HS 17.9.2006). Tämä on mielestäni uskottavin tähän mennessä esitetty arvio.

Poliisin selitykset ontuvat

Onnekseen poliisi löysi kiinniotetuilta ”aseita”. Tiedotusvälineille esiteltiin 12.9.2006 yksi pesäpallomaila ja neljä rautatankoa. Lisäksi oli kaksi pientä suihkepusketta, joiden merkitys on vielä tuntematon. Mukana oli myös neljä ”kettinkä”, jotka kuitenkin ovat aivan ilmeisiä avaimenperiä. Siis viidellä henkilöllä oli mukanaan laitton astalo. Millä perusteella muut 131 vietiin putkaan? Muun muassa tämä herätti monet toimittajat ja pääkirjoittajat:

Poliisin otteet Asem-kokouksen aikana ylittivät herkän rajan. On aika ryhtyä rajoittamaan poliisin valtuuksia. (Suomen Kuvalehti 15.9.2006)

Anarkistien motitus on syytä tutkia. (HS 12.9.2006)

Myös Yle oli varsin kriittinen, mistä seurasi Helsingin poliisikomentaja Jukka Riikosen katkera reaktio: ”Ylen asenteellisuus Kiasman tapahtumia kohtaan ja poliisien laaja kritisointi on sikäli outoa, että toisaalta meiltä samalla pyydetään lisää turvatoimia kevään Euro-visio järjestelyihin” (IS 15.9.2006). Euroviisujen turvajärjestelyjen kytkeminen toimittajien nöyryyteen poliisia kohtaan ei saanut ymmärrystä tiedotusvälineissä.

Tiedotusvälineiden kritiikki oli kuitenkin lopulta aika kilttiä, eikä poliisin selityksiä asetettu suurennuslasin alle. Erityisen hämmästyttävää on, että ilman kommentteja jäi poliisiylijohdaja Markku Salmisen tiedotustilaisuudessa esittämä perustelu Kiasman poliisitoimille: siellä oli kyseessä ”mellakan yritys” (STT:n uutinen 12.9.2006). Suomen rikoslaki ei tunne mellakan yritystä. Rangaistavaa on vain sellaiseksi lailla erikseen määrätty. Se on koko rikosioikeutemme kulmakivi. Se erottaa oikeusvaltion poliisivaltiosta. Poliisiylijohdaja pilkkasi avoimesti oikeusjärjestyksen perusteita, eikä neljännellä valtiomahdilla ollut asiasta mitään lausuttavaa.

Poliisin selitykset olivat ilmeisessä ristiriidassa niiden todisteiden kanssa, joita tiedotusvälineet julkaisivat toisistaan riippumatta. Poliisin selitykset olivat myös keskenään ristiriitaisia. Kumpi olikaan syy mielenosoituksen kieltämiseen: järjestyshäiriöt vai se, ettei järjestäjiin saatu yhteyttä? Poliisin kannalta nolointa on tietenkin se, että rähinät näyttävät alkaneen vasta, kun poliisi oli saartanut alueen ja estänyt mielenosoituksen – järjestyshäiriöihin vetoamalla.

Poliisijohdon vetoaminen Supon tiedustelutietoihin on vailla merkitystä, ellei niitä esitetä julkisesti arvioitavaksi.

Tiedotusvälineissä poliisi sai muutoinkin paljon ymmärrystä. Vapusta oli kuitenkin opittu sen verran, ettei yhtä laveita salaliittoteorioita rakenneltu. Ilta-Sanomat edes yritti. ”Smash Asemin järjestäjät livistivät”, otsikoi IS. Smash Asemin ”suunnittelijoiden uskotaan livistäneen paikalta välttääkseen vastuuta” [...] ”Järjestäjiä ei ollut kovin monta. Meidän tietojemme mukaan muutama poistui paikalta, kun poliisi käski. En halua vielä vastata, mikä heidän osuutensa tutkinnassa tulee olemaan. Vaikeaa tietysti on näyttää toteen, kun vastuuta ei oteta”, paheksui tutkinnanjohtaja Kari Tolvanen (IS 15.9.2006). Kerrassaan kelvottomia anarkisteja: poistuvat paikalta, kun poliisi käskee.

Poliisikomentaja Jukka Riikonen sai tilaisuuden laajaan puolustuspuheeseen ja ilmoitti: ”Jos poliisi joutuu käyttämään voimakeinoja, se ei kaipaa väliin uteliaita eikä toimittajakaan. Riikosen mielestä sivullisten ainoa oikea paikka on sivussa.” (HS 22.10.2006). Tämä selittää ainakin osaltaan yhden valokuvaajan ottamisen kiinni ja eräiden muiden uhkailun Kiasman aukiolla. Poliisi ei kaipaa silminnäkijöitä omille teoilleen. Sitä suuremmalla syyllä toimittajien pitää olla paikalla. Jos makasiineilla olisi vappuyönä ollut muutama toimittaja, koko vapun uutisointi olisi voinut olla paljon lähempänä todellisuutta.

Tutkinnan uskottavuus

Helsingin poliisin ilmoitus 6.2.2007, että se esittää 86 henkilölle syytteitä Smash Asem -tapahtumista, otettiin tiedotusvälineissä vastaan suhteellisen neutraalisti – ja kriittikittömästi. Rikosnimikkeitä on pitkä lista virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta ja väkivaltaisesta mellakasta poliisille niskoitteluun ja laittomaan naamioitumiseen. Helsingin Sanomat arvioi, että peräti muutamaa kymmentä epäillään mellakasta tai väkivaltaisesta mellakasta. Kihlakunnan-syyttäjä Harri Ilander lupaili syyteharkinnan valmistuvan ehkä jo kevään 2007 aikana. (HS 7.2.2007).

Sitä, kuinka monelle todella tulee syyte, ja varsinkin sitä, mistä teosta se tulee, ei kannata etukäteen arvailla. Julkaistun valokuva-aineiston perusteella voi kuitenkin sanoa, että muutamia henkilöitä on perusteet syyttää. Silti poliisin ilmoituksen olisi olettanut herättävän tiedotusvälineissä muutamia kriittisiä kysymyksiä. Syytettäväksi esitettyjen määrä on epäsuhteessa Kiasman tapahtumista julkaistujen selostusten kanssa. Yleinen kokemus on, että tuollaisesta tilanteesta poliisi kirjaa hyvin kevein perustein rikosilmoituksen niskoittelusta poliisia vastaan.

Poliisioperaatiota johti Helsingin poliisilaitos. Sama poliisilaitos tutki paikalla olleiden, niin räihinöitsijöiden kuin rauhallisten kansalaisten, tekemiset.

Helsingin poliisilaitoksen imagon kannalta on tärkeää, että epäiltyjä on mahdollisimman paljon – joutuihan se jo nyt myöntämään peräti 50 putkareissua aiheettomiksi.

On lain mukaista, että Helsingin poliisi tutki ”mellakan”, mutta uskottavuutta se vie. Poliisi on mitä ilmeisimmin tulkinnut niskoitteluksi tai mellakkaan osallistumiseksi yksin sen, ettei henkilö ole poistunut alueelta. On kuitenkin paljon aineistoa, joka osoittaa, että poliisi itse esti poistumisen ja etteivät sen käskyt kuuluneet. Siksi tällaisia tapauksia ei voi puolueettomasti ratkaista ilman tapahtumien kokonaiskuvaa. Sen arvioiminen yksin Helsingin poliisilaitoksen tekemän esitutkinnan perusteella ei ole uskottavaa. Miten siis syyttäjä voi lupailta syyteharkinnan valmistumista, vaikka poliisista tehty rikosilmoitukset ovat tutkimatta ja varsinkin eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen selvitys on kesken?

Virkavallan väitteitä ei tarkisteta

Vapun tapahtumissa osaa tiedotusvälineistä hallitsi salaliittousko. Erillisiä tapahtumia kytkettiin yhteen ilman perusteita, ja niitä paisuteltiin. Myös eräät poliisin edustajat aluksi liioittelivat tapahtumia, mutta toisaalta poliisi myös hiljitsi kohua. Tiedotusvälineet eivät selvittäneet poliisin osin ristiriitaisia viestejä, vaan monet valitsivat mielellään raflaavimman vaihtoehdon.

Syksyn Asem-kokouksen aikaiset kahinat koettiin tavallaan jatkoksi vapun tapahtumille, mutta tiedotusvälineet olivat nyt paljon aiempaa kriittisempiä poliisin toimia kohtaan. Muutos ei liene periaatteellinen, vaan selittynee pääosin sillä, että nyt paikalla oli toimittajia omin silmin näkemässä, mitä tapahtuu.

Poliisi paisutteli Smash Asemin tapahtumia. Vaikka poliisin toimintaa operaation aikana kritisoitiin laajasti, poliisia ei pantu tilille sen selitysten ristiriidoista ja epäuskottavuuksista. Myöskään massiivista syyttämisesitystä ei arvioitu kriittisesti.

Tiedotusvälineissä ollaan usein hanakoita syyttämään erityisesti vakiintuneiden puolueiden ulkopuolella toimivia, yhteiskunnallisesti aktiivisia nuoria suunnitelmallisista rikoksista hyvin kevein perustein. He ovat helppo maali. Virkavallan virheet ja perättömät väitteet tiedotusvälineet mieluummin sivuuttavat. Niihin tartutaan vasta, kun ne koskevat kouriintuntuvasti toimittajia itseään, kuten tapahtui Kiasman edustalla 9.9.2006.

Tapahtumien aikataulu:

30.4. klo 19.30–21. EuroMayDay-mielenosoitus keskustassa.

30.4.–1.5. klo 22.14–3.28. Palokunta saa kolme hälytystä makasiineille. Poliisit ja juhlijat ottavat joka kerta yhteen.

2.5. Ylin poliisijohto epäilee EuroMayDayn ja makasiinien mellakan liittyvän yhteen, ja mellakan olleen etukäteen suunniteltu.

5.5. klo 19.50–19.55. Makasiinien eteläinen siipi syttyy ilmilieskeihin, ja palo leviää nopeasti melkein koko siipeen. Poliisi ilmoittaa epäilevänsä tuhopolttoa.

6.5. Poliisi ilmoittaa teknisen tutkinnan varmistaneen, että makasiinien palo oli tuhopoltto.

19.5. Tutkinnanjohtaja ilmoittaa, etteivät EuroMayDay-mielenosoitus ja mellakka liittyneet yhteen, eikä mellakkaa ollut suunniteltu etukäteen.

14.7. Poliisi ilmoittaa, että makasiinien palo ei todennäköisesti ollut tuhopoltto.

9.9. Kiasman aukiolla Smash Asem -mielenosoitus ja poliisin suuroperaatio. 136 ihmistä otetaan kiinni ja viedään putkaan.

Mikko Niskasaari on vapaa oikeustoimittaja, jonka erityisalaa ovat poliisi- ja oikeuslaitoksen ongelmat.